

Krigen mod terror stimulerer terroren

Ole Wæver Information, den 11. september 2007

Krigen mod terror startede som en synkende supermagts kamp for at bevare overherredømmet. Men den er blevet til en selvforstærkende mekanisme, der kan binde os fast i et to-delt verdenssyn i flere årtier frem, skriver professor Ole Wæver i et stort jubilæums-essay på seks års-dagen for angrebet på World Trade Center. Verdenspolitikken omkring terror og antiterror er ved at konsolidere sig som konfliktakse, mønster, global organisering. Grundlaget herfor er tyndt, både fordi der ikke er en stor objektiv sikkerhedstrussel mod Vesten, og der egentlig var ganske specifikke 'konjunkturbestemte' grunde til, at USA lancerede 'den globale krig mod terror' og gjorde det på netop den måde. Alligevel er vi ved at skabe en verden, hvor 'terrorismetruslen' meget vel kan blive vores primære udenrigspolitiske overskrift et par årtier mere.

Et mindre problem

Stort set alle vestlige lande har produceret betænkninger og lederudtalelser, der mere eller mindre ordret siger: 'Terrorisme er sikkerhedstrussel nummer et'. Tilsvarende sjældent er der en god forklaring på, hvordan man kommer til den konklusion. Det ligger ligesom i luften og kan udtales uden begrundelse - og det er snarere vanskeligt for en politiker ikke at sige det.

Hvis man tæller menneskeliv, er terror et minimalt problem i forhold til ikke blot de store faktorer som aids, malaria, trafikken og fedme, men stort set i forhold til et hvilket som helst problem helt ned til lynnedslag og fald i badekar. Mod dette kan for det første indvendes, at potentielle terrorangreb med masseødelæggelsesvåben kan rykke truslen højere op på skalaen, men selv det kan ikke bringe den øverst på listen.

Indvending nummer to er, at man skal afveje trusler efter et andet kriterium end summen af individuelle liv; mere kollektivt og politisk ud fra om vores selvstændighed er truet af andre, der vil tvinge os med magt. Men ej heller det kan terroristerne - de kan ikke erobre Vesten, og psykologiske effekter opnår de kun, hvis vi lader os terrorisere. Her er skridt nummer et i selv-terroriseringen at udnævne terror til sikkerhedsproblem nummer et.

Dette foregår i brydningen mellem et gammelt og et nyt sikkerhedsbegreb - og man bør holde sig til et af dem konsistent. Efter det gamle er sikkerhed reserveret militære trusler mod staten, og det er terror ikke. Efter det nye ser vi bredt ud over samfund, politik og

økonomi og spørger, om der er trusler, der er så dramatiske, fundamentale og uhåndterlige med normale midler, at det er nødvendigt at bruge ekstraordinære midler, bryde normale bindinger - at bruge våbenmagt, hemmelighold, osv. Den diskussion er værd at tage med klimaforandringer, sundhed, identitet, terror og meget andet på tavlen.

Men indtil videre er terror smuttet uden om denne vurdering. Det ligner den gamle sikkerhed tilstrækkeligt til at lide med som militær sikkerhedstrussel. Et forvrænget ekko af den gamle sikkerhedstænkning i den nye virkelighed.

Der er gode psykologiske grunde til at terrorisme opleves som en mere 'uacceptabel' risiko end f.eks. trafikdød eller sygdom. Det har givetvis at gøre med kombinationen af det tilfældige, uretfærdige i at blive udvalgt til at dø, kombineret med at det er et andet - fremmed - menneske, der gør det. Som Elias Canetti skrev i sit storværk Masse og magt fra 1960, er den fundamentale krænkelse, når en andens hånd uønsket rækker ud og rører en - frygten for den ukendte berøring.

Sandsynligvis er det af tilsvarende grunde, at kriminalitet indenrigspolitisk fylder uproportionalt i forhold til andre samfundsproblemer.

Men ud over den psykologiske ræsonans hos den enkelte vælger, er valget af terror som top-trussel naturligvis politik.

Deltagelse i 'den globale krig mod terror' bruges af regimer rundt omkring i verden til vidt forskellige 'lokale' formål, læs: bekæmpe dem, regimet i forvejen var på nakken af og nu kan udnævne til led i den 'globale terrorisme', det være sig i Rusland, Israel, Colombia, Malaysia eller Kina. Om der også er et element heraf i de stramninger, europæiske politikere foretager i terrorkrigens navn, eller der i Europa snarere er tale om en 'tilpasning' til amerikanske ønsker, kan være svært at vurdere. Uanset hvad der måtte være af lokale grunde til at tilslutte sig krigen mod terror - og i nogle tilfælde som f.eks. Rusland at have foreslået den før 2001 - så er den lanceret af USA

Hvorfor krig mod terror?

Uden på nogen måde at hævde, at USA stod bag terrorangrebene 11. september, er der ingen tvivl om, at muligheden for at erklære en krig mod terror kom meget belejligt. Det kan forklares ud fra den globale magtstruktur i verden.

Der har været en del diskussion af, om verden efter den kolde krigs bipolaritet (to supermagter) har været multipolær (mindst tre supermagter) eller unipolær (med USA som eneste supermagt). Den mest dækkende beskrivelse er en mellemting. USA er ikke helt dominerende nok til unipolaritet, men for meget stærkere end de andre magter til multipolaritet. I denne mellemsituation lagde USA en unipolær strategi for dels at bevare sin

status som ene-supermagt (undgå konkurrenter på det niveau), dels at udnytte denne - set fra USA - lykkelige situation til at skabe en bedre verdensorden.

Den neo-konservative vision var, at gøre USA så militært dominerende, at det ville stoppe årtusinders magtbalancering. I denne verden kunne en amoralsk retsorden omkring FN erstattes af reelle værdier som demokrati og frihed garanteret af USA. De neo-konservative udfoldede den indre logik fuldstændigt, men det er vigtigt at mærke sig, at der var og er en langt bredere konsensus om selve grundideerne: USA er enesupermagt, det skal fastholdes og det skal udnyttes til at skabe en bedre verden for alle. Det var reelt allerede styrende principper under Clinton.

Det er ikke nok at være den stærkeste magt - verden falder ikke bare i hak omkring USA, især ikke når en USA-centreret orden langt fra er de andre magters ønskedrøm. Derfor behovet for en kampagne. Den unipolære orden kunne ikke bare være, den skulle praktiseres.

Hvis den globale magtfordeling udgjorde fuldgyldig unipolaritet, havde kampagnen været unødvendig. Hvis vi havde haft multipolaritet, havde forsøget ikke givet mening. Netop fordi vi befandt os i en mellemting, kunne en Global War On Terror, GWOT, organisere verden omkring et amerikansk center.

En GWOT tjente til at mobilisere indadtil og orkestrere udadtil.

Angrebet på Irak udfyldte en nøglerolle. For de virkelige hardlinere var det sågar en fordel, at USA stod så alene med det. Dermed kunne man demonstrere, at USA selv afgjorde den slags. Det ville blive muligt at uddele belønning og straf til mere eller mindre allierede, og først og fremmest ville andre mellemstore magter verden rundt lære, at det blot var op til USA at pege dem ud, så kunne de blive sat på plads.

Irakkriegen har mange forklaringer, men én ret afgørende er verdensordenspædagogik. Desto mere eftertrykkeligt fik krigen præcis den modsatte effekt. Den demonstrerede: At USA er afhængig af allierede, at det ikke er muligt at udvælge et land efter forgodtbefindende og omforme det til den ønskede model, og sågar i stigende grad at selv USA's militære ressourcer kan slides tynde.

Den verden vi skaber

Konflikten mellem militant islamisme og et USA-ledet Vesten er blevet selvforstærkende og vedblivende. Islamistiske ledere får stadig lettere ved at hævde, at Vesten fører krig mod Islam - og hvert nyt terrorangreb (og -forsøg) vil give ny styrke til krigen mod terror.

Ender vi således med 'clash of civilisations'? Ikke i Huntingtons forstand, for det er det samme som at sige, at der er et civilisationssammenstød, fordi selve kulturforskellene med nødvendighed producerede de konfliktlinjer. Men selvfølgelig er det muligt at skabe et sammenstød mellem netop de to civilisationer, hvis man gør sig tilstrækkeligt umage fra begge sider.

Enhver konflikt, der udfoldes med tilstrækkelig intensitet, vil med tiden blive sin egen årsag. Uanset om grunden oprindeligt var god eller dårlig, bliver man sin adfærd, og modparten bliver det, man frygter.

Når den faste modsætning mellem terror og antiterror konsoliderer sig, er det dels fordi terror og antiterror stimulerer hinanden, men også på grund af forhold omkring amerikansk udenrigspolitik. For jeg holder fast i min pointe nr. et: At terror ikke er vores største sikkerhedsproblem. Selv efter vi har stimuleret og forstærket terrorismen, kan problemets omfang og karakter stadig ikke i sig selv forklare, at resten af verden låses fast i en 'krig mod terror'. En vigtig brik er manøvrerummet for amerikansk udenrigspolitik, og især manglen på samme, altså på manøvrerum (selv om man måske også kunne hævde, at der er en mangel på udenrigspolitik).

Alle seriøse præsidentkandidater taler reelt for en verden med USA som enesupermagt - og med en strategi, der afspejler denne situation. Og netop de er bedst til at bekæmpe terrorismen. Den specielle situation, hvor USA er så stærkt, at der mangler 'rigtige' trusler, og samtidig er så afhængig af verden, at engagement er nødvendigt - mens befolkningen er latent isolationistisk og derfor afvisende overfor reelt give and take i forhold til andre lande - efterlader meget få muligheder for en kommende præsident. En ambitiøs, USA-ledet ordenspolitik vil måske få et nyt miks af midler, men vil ligne den nuværende mere end de fleste venter.

De andre større magter kritiserer USA's måde at lede krigen mod terror, men de er glade for GWOT som sådan, for den kan bruges af dem selv.

Med og uden omtanke

Efterretningstjenesterne laver et prisværdigt arbejde og tilsyneladende med stor succes. Selvfølgelig skal vi forhindre flest mulige angreb og internationalt slå til mod ledere og organisationer. Love, der gør indhug i retssikkerhed og retsstatslighed, er værst for os selv, omend amerikansk behandling af fanger i høj grad opfattes af muslimer som en særlig uhæmmet forfølgelse af dem. Mest stimulerende for konflikten er alle de - på kort sigt 'terrorbekæmpende' - handlinger, der fodrer fjendebilledet og skaber fremtidens rekruttering.

Al-Qaeda har efter alt at dømmes flere sympatisører i dag end nogensinde før (med mindre man tæller det officielle USA med som sympatisør under krigen mod den sovjetiske besættelsesmagt i Afghanistan).

Netop fordi vi eksekverer terrorbehandlingen som en krig, skaber vi en større trussel. Vi ser en sikkerhedstrussel ikke praktiske udfordringer, og vi fokuserer på kortsigtet kamp mod aktuelle fjender på bekostning af langsigtet effekt på tilstrømningen. Vi hæmmer vore egne muligheder af at tænke vigtige spørgsmål gennem en krigsoptik, der blandt andet giver et forvredet syn på religion som forstadiet til terror.

Religion og radikalisering

Disse dages debat i Danmark om lokale terrorgrupper har et naivt fokus på 'radikalisering'. Terrorens rødder fremstilles som om, der er en lineær vej, hvor mere og mere religiøsitet slår om i militant adfærd. Problemet bøjes 'religiøs-religiøsere-bang!'

Lidt bedre men stadig ufuldstændigt er den mere sociale side med integration som modstrategi mod de identitetsproblemer, der leder til dyrkelse af denne form for modkultur. Det er vigtigt nok i forhold til den 'hjemmegroede terrorisme', om end ufuldstændigt og uden hold i forhold til mellemøstlige terrorister.

De kunne jo for så vidt blive nok så religiøse - problemet er, hvorfor der er salg i udgaver af religionen, der peger på horrible voldshandlinger. Her kommer man ikke uden om det trusselsbillede, der retfærdiggør disse særlige varianter. Hvis man nærlæser Osama bin Laden og ligesindede og/eller læser teorier om 'fundamentalisme' og voldelige religiøse bevægelser, er den afgørende forskel på religiøse vækkelser, traditionalisme og alle mulige andre former for intens dyrkelse af religionen og så de militante bevægelser, som man fremmaner et billede af, at troen er dødeligt truet af en fjende, der først må bekæmpes. Netop derfor tjener krigen mod terror til at stimulere terror. Det bliver uendelig let at fremstille det som om, der bliver ført krig mod Islam - som bin Laden hævdede flere år før 11. september 2001. Vi benægter at være i krig mod Islam, men siger dog selv, at vi er i krig - og gør de ting, der hører krig til.

2013, 2061, -

Vil 11. september blive markeret om seks yderligere år? Om 60 år? Ja, det vil den nok som historisk markering af en begivenhed som sådan. Men i dag er dagen mere end det. Den er starten på en epoke, vi stadig befinder os i, begyndelsen på det aktuelle kapitel.

Vil det også gælde om seks år? Ja, det er der stor sandsynlighed for. Om 60 år? Nej, selv den rigtige 'kolde krig' varede kun i lige godt 40 år, og den havde bund i både verdens

magtfordeling og to troværdige ideologier. Men 20 eller 30 år er også lang tid at bruge på en unødvendig verdenskonflikt.

Ole Wæver har Ph.D. i statskundskab, er professor i International Politik - før det seniorforsker på Copenhagen Peace Research Institute (1985-1999). Han underviser i international politik, international sikkerhed.